

УДК 377.091:37.018.43(086)

"КОМІКСУВАННЯ" ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ: ПОЗИТИВНІ ЧИ НЕГАТИВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТЕХНОЛОГІЙ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ?

В.В. Юрженко, доктор педагогічних наук
Інститут професійно-технічної освіти НАПН України

Розглянуто аспект проблеми використання коміксів в освітньому процесі як однієї з дієвих форм реалізації змісту навчання. Запропоновано поглянути на технологічні можливості коміксової передачі інформації через членування навчальної інформації і надання можливості учню самостійно формувати загальне уявлення про оточуюче середовище.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Розглядаючи питання нових освітніх технологій, варто відзначити, що сентенція "все нове – це добре забуте старе" доволі часто знаходить своє підтвердження. Наразі – у використанні коміксової технології в освіті.

Будучи сам доволі категоричним прихильником позицій педагогічної думки щодо високої якості освіти часів Радянського Союзу і тих методологічних напрацювань які, на мою думку, не втратили і, напевне, в осяжному майбутньому не втратять своїх визначальних позицій, із здивуванням знайшов факти, які примушують задуматися над певними висновками і підходами, котрі ще мають місце на теренах України в науковому педагогічному середовищі.

Зокрема, думки про те, що наша освіта дала можливість першими полетіти в космос, про військову потужність тієї країни, в якій ми жили тощо, певним чином сформовані ідеологією того часу.

Якщо ж поглянути на сучасний світ, то жодна з країн, колишніх союзних республік СРСР, не займає провідних позицій у світі.

На сьогодні країни, про які в нас з певною долею скептицизму висловлювалися, як про країни коміксового суспільства і освіти [3, 7], є державами з найбільш розвинути економіками світу.

Це й США, і Великобританія, і Японія, і Південна Корея. Якщо про США ще можна говорити, що за рахунок великих інвестицій у виробництво вони збирають найрозумніших фахівців з усього світу, то Корея і Японія є доволі закритими суспільствами й іноземних спеціалістів там дуже мало. Однак ці країни Далекого Сходу є найбільш індикативно економічно потужними країнами світу.

Парадоксальним є те, що в згаданих країнах комікси найбільш розповсюджені як у соціокультурному середовищі взагалі, так і в освітньому зокрема. Тут, власне, і виникає запитання: а чи не є "спрошене" засвоєння досвіду попередників у всіх сферах життя одним з тих елементів, котрі вагомо і системно впливають на потенціал вищеназваних націй?

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Освітні комікси (англ. Educational comics) – різновид адаптованої літератури,

поширеної в США, Великобританії, Південній Кореї та Японії. Нині в США та у ряді інших країн існують як державні структури, так і неурядові організації, що займаються широким упровадженням освітніх коміксів у навчальних установах і закладах.

Чому існують такі тенденції в освітньому просторі найбільш розвинутих країн світу? Це сакраментальне питання виникає відразу.

Давайте поглянемо на особливості формування психічних функцій у віковій групі, яка є найбільшим споживачем коміксової продукції. Це група сенситивного, пубертатного розвитку з найвищим емоційним забарвленням – дитинство, підлітковий вік, юність.

У сучасному світі, зокрема в Україні, комікс стає звичним атрибутом нашого життя, він все частіше з'являється в нашому домі у вигляді рекламних листівок, плакатів, брошур, стає звичайною справою в мережі популярних тижневиків, дитячих і молодіжних періодичних видань, у вигляді журналів і книг з'являється в кіосках і на полицях книжкових магазинів. Є вже й вибір – можна придбати комікси для дітей і дорослих, дошкільнят і школярів, історії веселі й серйозні, зарубіжні та вітчизняні, казки й трилери, фантастику й пригоди, мелодрами й бойовики, детективи й фентезі. У нас з'явилися власні художники, проекти, видавці.

Проте про коміксовий бум в Україні не йдеться, навряд чи він у нас взагалі можливий та й, напевно, не потрібен. Будь-які крайнощі, особливо в освіті, небажані й небезпечні. Але те, що на наших очах сформувалася нова субкультура – факт очевидний. І навіть державні організації, зокрема МОН України, в 2013 р. випустили серію освітніх коміксів для початкової школи [5]. Водночас, ставлення до коміксу в нас дуже специфічне, його апріорі підозрюють у недолугості, неповноцінно-

сті, в якомусь надто руйнівному впливові на особистість дитини, яка формується, його ігнорують й недооцінюють.

Мета цього дослідження – розглянути можливі позитивні чи негативні тенденції для розвитку навчальної діяльності учнів при реалізації змісту за рахунок використання коміксової форми передачі інформації.

Виклад основного матеріалу. Думки про цей жанр публікацій (донесення інформації до споживача) до цього часу носять виключно емоційну складову і ведуться на рівні припущень, здогадок та фантазій. Говорячи про комікси, ми, як правило, маємо на увазі не жанр як такий, а його вбогі, дешеві за суттю зразки, що доводилося бачити на книжкових розкладках, де не поділяється форма і зміст коміксу. Нам важко роздивитись переваги і недоліки жанру, його специфіку, а тим паче дидактичний потенціал, який упродовж десятиліть з успіхом використовується в освітніх системах багатьох країн світу.

Науковців-педагогів, які розглядають можливість дидактичного застосування коміксів на території України, цікавить специфіка жанру, причини його неприйняття нашою ментальністю і можливість асиміляції у вітчизняну культуру, особливості сприйняття коміксу дітьми, його дидактичні властивості та майбутнє у сфері освіти. Вчених цікавлять сутнісні аспекти проблеми, а саме:

- наскільки дієвим є дидактичний потенціал коміксу та перспективи його використання у сфері освіти?
- чи здатен комікс зробити духовне життя дитини змістовнішим, а процес його навчання більш привабливим й ефективним?
- зростаюча популярність коміксу в дітей реально зумовлена нинішнім етапом соціокультурного розвитку, або це маркетинговий хід видавничих компаній, тобто популярність є надуманою?

- чому українське суспільство традиційно відноситься до коміксу як до менш цінного продукту, що є носієм певної інформаційної складової?
- які переваги і недоліки цього виду донесення інформації до кінцевого споживача? [8].

Існує погляд частини вчених, які вивчають це питання, що комікс у нашій культурі виглядає "інородцем", оскільки цивілізація, розвинута на територіях України, є переважно вербальною. Основним засобом спілкування для нас є мова, в той час як найголовніший орган, який доправляє інформацію до головного мозку, – очі (до 70%). У зв'язку з цим серед вчених існує думка, що саме тому комікси на теренах нашої держави не сприймаються з належним пієтетом. На нашу ж думку, комікс якраз і сприяє вирішенню цієї достатньо суперечливої проблеми українського соціокультурного простору, побудованого на мовному механізмі – протиріччя психофізіології людського організму і свідомості. Однак це питання ще не знайшло остаточного наукового вирішення. Зокрема, І.Я. Каплунович вважає, що людина оперує не мовним механізмом, а образами, тобто образним мисленням [14, с. 213–216].

Як вже зазначалося (приклад з МОН України), комікси використовуються в навчальному процесі, наприклад, при вивченні іноземних мов. Вони мають тут істотні переваги над іншими традиційними навчальними засобами, зокрема, навчальними фільмами іноземними мовами. На відміну від часу, що "тягнеться" під час перегляду фільму, комікс членує сюжет на фрагменти і людині не потрібно встигати за заданим у фільмі темпом. Комікс у цьому сенсі є органічнішим.

Вже нині комікс проник у підручники для початкової школи. Поки що він там представлений не дуже відчутно і це не можна назвати тенденцією, але є певний результат, прецедент створено.

Однак не можна асоціювати й протиставляти навчальну літературу і комікси. Розглядати комікси як короткий переказ творів є не лише некоректно, але й невинувато.

Перед цією формою надання інформації ще не поставлено всеохоплюючих освітніх завдань, хоча це один з механізмів, котрий дає змогу доповнити інші дидактичні елементи та технологічні процедури процесу навчання, зокрема професійного. Можливість відкривати суть явищ, не представлених наочно, можна отримати і в інших формах навчальної діяльності, а для цього вона має бути особливим чином організована. З відомих у нас дидактичних систем, це може здійснити система розвивального навчання В.В. Давидова і Д.Б. Ельконіна [1, 10].

Варто пам'ятати, що комікс – це не тільки зміст, а ще й форма. У свідомості педагогічної спільноти ці речі ототожнюються. Спростовуючи зміст, педагоги заодно з ним спростовують і форму. Дидактичний потенціал коміксу в нашій країні істотно недооцінюється і майже ніяк не використовується у сфері освіти. Наразі, у зв'язку з тенденціями розвитку культури, це перетворюється на фундаментальну помилку, яка спричинює, поряд з іншими упущеннями, відставання від освітніх підходів таких країн світу, як США, Великобританія, Японія і Південна Корея.

Найперше постає питання – чому комікс приваблює дитину? Часто в коміксах та улюблених на сьогодні дітьми кінофільмах діють одні й ті ж герої. Переглянувши мультфільм про сучасних улюблених героїв, юний глядач захоплений, проте динамічні образи "вислизують" від нього, дитині важко втримати їх у пам'яті, а тим більше, він не може ними володіти. Комікс це бажання дитини задовольняє, причому створює ілюзію життя героя, оскільки фіксує його в момент руху. Завдяки коміксу

улюблений образ завжди з дитиною, він у нього в руках, малюк ним не тільки володіє, а й має над ним деяку владу. Все ж головною причиною популярності коміксу є те, що він значно спрощує і прискорює процес пізнання. Надзавдання коміксу – висловити якомога більше в наочному, зоровому образі. Людина пізнає дійсність за допомогою актуалізації деяких схем сприйняття і уяви, або, якщо користуватися термінологією У. Найсера [6], перцептивних схем. Талановиті художники-коміксисти здатні вихопити, вловити вузлові точки цих схем сприйняття і зафіксувати їх в коміксі. Іншими словами, розставити необхідні акценти в акті сприйняття образу, події, явища – в нашому трактуванні це є "репером" або базовою понятійною опорою [2], і сфокусувати увагу людини на головному, що зручно, полегшує сприйняття і розуміння дійсності. У коміксі можна будь-який процес або явище розкласти на його складові і пояснити, але тільки наочно, що не завжди відображає суті. Слід відзначити, що не випадково почали з'являтися комікси-брошури і комікси-підручники з поясненням деяких фізичних явищ, історичних подій тощо. Можна довго розповідати підліткові, який, наприклад, опанує професію слюсаря, про розташування робочого інструменту, про основні робочі рухи, але йому все-одно важко буде все це уявити. Ознайомившись з певним прообразом коміксу на плакаті, який відображає позиції працюючого з поясненнями внизу малюнків, він складе про них цілісніше уявлення. Причому інформація, яку підліток отримує з плаката-коміксу, буде емоційно забарвлена, торкнеться його почуттів, тобто, краще засвоїться – виявиться яскраво виражена мотиваційна складова процесу навчання. Важливо відзначити, що при сприйнятті коміксу в підлітка не виникає жодних проблем, візуальну інформацію він засвоює краще ніж дорослий, оскільки не встиг ще втратити придбані в дошкільному віці й

початковій школі навички спілкування з ілюстрованою книгою і картинками. Отже, спеціально готувати підлітка до сприйняття коміксу не потрібно. Та й у змісті самого коміксу, як правило, немає нічого складного – він звертається до життєвого досвіду звичайної людини і показує досвід попередніх поколінь. Комікс тому й популярний, що всім зрозумілий.

У деяких випадках вчити підлітків, які отримують професійні знання та вміння, промальовувати технологічні карти як комікси було б непогано. Щоб створити її, учень повинен навчитися виокремлювати, як вже зазначалося вище, деякі реперні переходи в технологічній діяльності – вузлові точки схем образу, події, явища, а значить, неминуче буде відточувати можливості своєї психіки – процеси уяви, аналізу, синтезу, узагальнення, що дуже важливо для формування професійно спрямованих способів дії і діяльності. Це безпосередньо пов'язане з технологізацією освіти, яку в своєму підручнику з теорії і технології освіти розглядає Ю.Г. Фокін [9].

Питання здійснення синтезу зображення і тексту, правильної організації ритму відображення змісту залишаються на рівні емпіричних знахідок, але не як теорії, здатної пояснити закономірності формування змісту коміксів і їх впливу на споживача. Питання з коміксами нагадує ситуацію з НЛП (нейролінгвістичним програмуванням). Воно ніби на практиці й існує, але теоретичної основи вибудовування механізму впливу не має [11, 12, 13].

Природно, можна говорити про те, що комікс – це усього лише одна з форм передачі інформації, зручна, емна, що полегшує процес її засвоєння. Але це, загалом, сентенція звичайного рівня. Вибудовування коміксних фрагментів (фреймів, фракталів) у вигляді змістовного навчального елемента, отже, технологізація процесу навчання – це не просто

зручна форма передавання інформації, а принципово новий спосіб і підхід до її засвоєння [14]. Базис процесу навчання – це вміння знайти, виділити, вихопити головне. Розглядаючи і малюючи комікси на різні навчальні теми і в рамках будь-якого з предметів навчальної програми, учень відточує вміння, привчається бачити суть розглянутої проблеми. Придбати ці вміння у процесі словесно-логічного навчання, намагаючись виділити головну думку в темі, параграфі або на занятті з педагогом, досить складно. Таким чином, коміксні елементи навчального матеріалу не тільки полегшують й інтенсифікують процес навчання, але й роблять його по-справжньому результативним та осмисленим. Учень, який знає, що таке комікс, вміє його читати і малювати, не зазубрює,

а прагне зрозуміти суть проблеми; не напружується, а мислить; не механічно засвоює навчальний матеріал, а привчається самостійно здобувати знання й засвоювати уміння і навички, що особливо важливо для процесу професійної підготовки підліткової вікової групи.

Висновки

Над вченими-педагогами тяжіють стереотипи. Практикуючі педагоги швидше, на рівні емпірики, опановують і використовують цей дидактичний підхід і педагогічну технологію. Дидактичний потенціал коміксу, як однієї з форм передавання інформації і його вплив на навчальну діяльність учня з принципово новим і ефективним способом організації навчальної діяльності, педагогічна українська спільнота поки що недооцінює.

Література

1. Давыдов В.В. Теория развивающего обучения. – М.: ИНТОР, 1996. – 544с.
2. Кудикіна Н.В., Юрженко В.В. До постановки проблеми формування елементарної техніко-технологічної культури особистості в дошкільній освіті // Дошкільна освіта: теоретико-методичні аспекти / За загальною редакцією Н.В. Кудикіної; укл. О.В.Коваленко, О.В.Мартинчук. – К.: Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2011. – С.150–160
3. Мала Катерина. Справедливість і масова культура в сучасному суспільстві – Електронний ресурс: http://www.experts.in.ua/baza/analytic/index.php?ELEMENT_ID=48975
4. Малюємо комікси щодо сталого розвитку. – Електронна адреса: <http://esd.org.ua/node/429>, Комікси для сталого розвитку. (Презентація). – Електронна адреса: <http://www.ippo.edu.te.ua/index.php/2009-12-25-07-23-02/874-2014-01-10-06-46-26>
5. Міністерство освіти буде вчити школярів по коміксах / [стаття]. – Електронна адреса: <http://intvua.com/news/64489-mnsterstvo-osvti-bude-vchiti-shkolyarv-po-komksah.html>
6. Найссер У. Познание и реальность. Смысл и принципы когнитивной психологии. – М.: Прогресс, 1981. – 232 с.
7. Новикова И.А. Современное развлекательное телевидение в контексте общественных дискуссий // Вестник Московского университета. Серия 10. Журналистика. – 2009. – № 4. – С. 109–126
8. Собкин В. Комикс в образовании: есть ли польза от дела? // Народное образование. – 2002. – № 9 (1322). – С. 131
9. Фокин Ю.Г. Теория и технология обучения: деятельностный подход: Учеб. пособие. – М.: Изд. центр "Академия", 2006. – 240 с.
10. Эльконин Д.Б. Избранные психологические труды / Под ред. В.В.Давыдова, В.П.Зинченко. – М.: Педагогика, 1989. – 555 с.
11. Юрженко В.В. Особливості ергономіки екранного поля електронних підручників для системи ПТО // Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка: Зб. наук. праць, вип. 3. – К.: Вид-во ІПТО НАПН України, 2012. – 110 с.

12. Юрженко В.В. Використання елементів контент-поля електронних підручників в системі професійно-технічної освіти // Науковий вісник. – К.: Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, 2013. – Ч.5. – С. 65–72.
13. Юрженко, В.В. Проблеми медіаосвіти в контексті підручникотворення для системи професійно-технічної освіти України // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Педагогіка. – Тернопіль : ТНПУ, 2013. – № 3. – С. 161–166.
14. Юрженко В.В. Методологічні підходи до визначення структури й змісту освітньої галузі "Технологія" в основній школі: Монографія . – К.: Вид-во НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2014. – С. 213–216

АННОТАЦІЯ

Юрженко В.В. "Комиксификация" содержания учебного процесса: положительные или отрицательные тенденции для развития технологий образовательной деятельности? // Биоресурсы и природопользование. – 2015. – 7, № 1–2. – С. 165–170.

Рассмотрены аспекты проблемы использования комиксов в образовательном процессе как одной из действенных форм реализации содержания обучения. Предложено взглянуть на технологические возможности комиксной формы передачи информации через членение учебной информации и предоставление возможности ученику самостоятельно формировать общее представление об окружающем мире.

SUMMARY

V. Yurzhenko. "Comics implementation" training content: positive or negative trends for the development of technology education activities? // Biological Resources and Nature Management. – 2015. – 7, № 1–2. – P. 165–170.

The aspects of the problem of using comics in the educational process as one of the most effective forms of realization of teaching content. The article prompted a look at the technological capabilities of comic book form of communication through the division of educational information and allowing the student to independently form a general view of the world.